

## قصیده جامع الاشیاء در منقبت امام زمان (عج) میرزا ابراهیم گوهری هروی (سده ۱۳ق)

تصحیح: سیدرضا باقریان موحد

---

### مقدمه

قصیده جامع الاشیاء گوهری هروی، یکی از استثنایی ترین قصاید زبان فارسی است که در آن، اسامی اشخاص و اشیاء بسیاری (از پیامبران و امامان گرفته تا صحابه و شاعران و... از اسامی گل‌ها و بوهای خوش تا حیوانات و شهرها و...) با هنرمندی تمام در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند. موضوع این قصیده نیز بسیار جالب توجه است و ارتباط آن با نام بردن اشیاء و اشخاص و انتظار آنها برای ظهور آن امام همام قابل تأمل است. محمد ابراهیم گوهری (۱۲۵۶-)، فرزند ملا آقا بابا بن حسن هروی، شاعر و خوشنویس بزرگ شهر هرات است که در طول عمر پربار خود، همیشه در راستای احیای فرهنگ منقبت‌سرای، منقبت‌نویسی و منقبت‌خوانی تلاش می‌کرد. حاصل این مجاهدت علمی و فرهنگی او، سرودن شصت هزار بیت در حمد و نعت و منقبت و مصیبت و کتابت بیش از صد هزار بیت شعر در مناقب چهارده معصوم می‌باشد. مجموعه آثار این شاعر و کاتب بزرگ اهل بیت، گنجینه ارزشمندی از ادبیات دینی را تشکیل می‌دهد که جا دارد توسط محققان و استادان سخن مورد توجه و عنایت واقع گردد. قصیده حاضر برگرفته از نسخه خطی جنگ اشعار به شماره ۶۴۵۳ کتابخانه ملك است. (فهرست کتابخانه ملك، ج ۹، ص ۳۹۸).



در مدح پناه و ملجأ خاص و عام و مصدر امید کافه انام و مظهر صفات یازده امام حجت بالغه قادر لاینام حضرت قائم علیه الصلوٰة والسلام عجل الله فرجه است، المسمى بالجامع الاشياء بمدح امام غایب.

ماه من در پیش رویم من به هر جا منتظر  
 هر چه را اندر بیان آرم بود در انتظار  
 سیّد و عام و گدا و شاه و محتاج و فقیر  
 حاکم و محکوم و کاسب، کاتب و اهل قلم  
 مجتهد و عالم و فاضل، فقیه و نکته‌دان  
 فرق نبود در میان عام و خاص و شیخ و شاب  
 هر یکی از سمعی و مکتوبی و لفظی بود  
 قوس و میزان، دلو و حوت و سنبله، ثور و حمل  
 مشتری، شمس و قمر با زهره و مریخ، پنج  
 شش جهت با چار ارکان، نه فلک با پنج حس  
 تحت و فوق و مشرق و مغرب، زمین و آسمان  
 هند و روم و چین و ماچین و خراسان، مصر و شام  
 اصفهان و یزد و شیراز و ری و تبریز و خوی  
 نیمروز و قاینات و بصره، قزوین، سومنات  
 زابل و کشمیر و تبت با بدخشان و هرات  
 از ریاحین: نرگس و نسرین و شببو، نسترن  
 یاسمن، سنبل، بنفشه، خیری و زنبق، گلاب  
 از شمایم: عنبر و عود و عبیر و عطر و مشک  
 از فواکه: سیب و نار و تاک و نارنج و ترنج  
 از معادن: لعل و یاقوت و زمرد، لاجورد

گه به شهر و گه به کوه و گه به صحرا منتظر  
 نه که تنها من همی باشم به دنیا منتظر  
 دردمند و مستمند و عبد و مولا منتظر  
 عابد و زاهد، برهن، پیر و برنا منتظر  
 عارف و معروف در پنهان و پیدا منتظر  
 جاهل است و کامل و نادان و دانا منتظر  
 سر به سر اهل تولا و تبراً منتظر  
 عقرب و جدی و اسد، سرطان و جوزا منتظر  
 هم عطارد هم زحل در هفت ماوا منتظر  
 امهات چارمین با هفت آبا منتظر  
 جن و انس و دیو و دد، زنگی و ثلثا منتظر  
 قندهار و کابل و بلخ و بخارا منتظر  
 رشت و کرمان و طبس، کاشان و صنعا منتظر  
 استرآباد و حلب، حمص، علانا منتظر  
 الغرض هر شهر با اهلس سرایا منتظر  
 لاله و عباسی و رعنا و زیبا منتظر  
 سوسن و سوری، شقایق جمله گل‌ها منتظر  
 هر یکی در جای خود باشد مهیا منتظر  
 به، عنب، تین و رطب هر یک مصفا منتظر  
 سیم و زر، فیروزج و الماس، رسوا منتظر

۱. گویا این قصیده در استقبال از قصیده‌ای با این وزن و قافیه از قدسی هروی (قرن نهم) سروده شده باشد:

یار من در مسجد و من در کلیسا منتظر.

لؤلؤ و مرجان، عقیق و گوهر و حوت و نهنگ  
 از مراکب دان: براق<sup>۱</sup> و ذوالجناح و پس عقاب<sup>۲</sup>  
 هست از مرغان: بط<sup>۳</sup> و طواط<sup>۴</sup> و سرخاب<sup>۵</sup> و عقاب  
 باز و غاز و کبک و دراج<sup>۶</sup> و پرستوک و حمام<sup>۷</sup>  
 چرخ و شاهین و کلنگ<sup>۸</sup> و کرکس و جغد و هما  
 مور و مار و پشه و پروانه، زنبور و ملخ  
 آهو و گرگ و پلنگ و روبه، افعی که به که  
 از مذاهب: شیعه و سنی که چندین فرقه‌اند  
 شیخی و دهری، وهابی، بابی و غالی، نصیر<sup>۹</sup>  
 آنچه ذی‌روح دگر باشد به دریا منتظر  
 دلدل<sup>۱۰</sup> و یغفور<sup>۱۱</sup> و رفر<sup>۱۲</sup>، ناقه غضبا منتظر  
 ماغ<sup>۱۳</sup> و گنجشک و غراب و سار و سلوا منتظر  
 عندلیب و طوطی و طاوس و مینا<sup>۱۴</sup> منتظر  
 سیره<sup>۱۵</sup>، هدهد، فاخته، سیمرغ و عنقا منتظر  
 عنکبوت و عقرب و خفاش و حربا<sup>۱۶</sup> منتظر  
 شیر و ببر و کرکدن، صحرا به صحرا منتظر  
 هر یکی در کیش خود هستند یکجا منتظر  
 ارمنی وار و یهود و گبر و ترسا منتظر

۱. براق: نام اسبی که پیامبر با آن به معراج رفت (لغت نامه دهخدا).
۲. عقاب: اسب حضرت عباس (ع).
۳. دلدل: ماده استری که از آن پیامبر بود (لغت نامه دهخدا).
۴. یغفور: نام الاغی که رسول خدا بر آن می‌نشست (لغت نامه دهخدا).
۵. رفر: نام اسبی که پیامبر با آن به معراج رفت (لغت نامه دهخدا).
۶. بط: مرغابی (لغت نامه دهخدا).
۷. طواط: خفاش، شب پره، پرستو (لغت نامه دهخدا).
۸. سرخاب: نوعی مرغابی سرخ‌رنگ (لغت نامه دهخدا).
۹. ماغ: نوعی مرغابی سیاه (لغت نامه دهخدا).
۱۰. دراج: مرغی است رنگین مانند تذر و (لغت نامه دهخدا).
۱۱. حمام: کبوتر، هر نوع مرغ طوقدار (لغت نامه دهخدا).
۱۲. مینا: پرنده‌ای از راسته سبکبالان از گروه سارها (لغت نامه دهخدا).
۱۳. کلنگ: پرنده‌ای است کبود رنگ و دراز گردن مثل لک لک (لغت نامه دهخدا).
۱۴. سیره: پرنده‌ای است از جنس گنجشک (لغت نامه دهخدا).
۱۵. حربا: آفتاب پرست، سمندر (لغت نامه دهخدا).
۱۶. نصیر: رئیس فرقه نصیری که به الوهیت حضرت علی (ع) دارند (لغت نامه دهخدا).

صوفی و زندیقی و وحدت‌وجودی باحلول  
 از بتان: عزى، يعوق<sup>۱</sup> و بعل<sup>۲</sup> و ود<sup>۳</sup>، لات و منات  
 از سخنگویان شمر: سعدى، سنائى، سوزنى  
 انورى و حافظ و فردوسى و فيضى، ظهير  
 خسرو و خاقانى و قآنى و قاسم<sup>۴</sup>، وصال  
 هر سه بيدل<sup>۵</sup>، هر دو قدسى<sup>۶</sup>، سه شهاب<sup>۷</sup> و جوهرى<sup>۸</sup>

هم مجوس و هم يهود و هم نصارا منتظر  
 بت پرست و معبد و دير و كليسا منتظر  
 خواجه و سلمان، عبید است و سعید<sup>۹</sup> منتظر  
 هاتف و ابن حسام<sup>۱۰</sup>، ناظم<sup>۱۱</sup>، ثریا<sup>۱۲</sup> منتظر  
 جامی عطّار و نظامی و رشید<sup>۱۳</sup> منتظر  
 محتشم، مقبل<sup>۱۴</sup>، صباحی<sup>۱۵</sup> و رفیعا<sup>۱۶</sup> منتظر

۱. يعوق: از بت‌های قبیله همذان و خولان (المنجد).
۲. بعل: نام بت قوم حضرت یونس (لغت نامه دهخدا).
۳. ود: نام بت قوم نوح (لغت نامه دهخدا).
۴. سعید: تخلص چند تن از شاعران است: سعیدای اردستانی، سعیدای لاهیجانی، سعیدای یزدی (فرهنگ سخنوران).
۵. ابن حسام: تخلص چند تن از شاعران است: ابن حسام خوشفی، ابن حسام خافی و... (فرهنگ سخنوران).
۶. ناظم: تخلص چند تن از شاعران است: ناظم شیرازی، ناظم سبزواری، ناظم تبریزی، ناظم هروی و... (فرهنگ سخنوران).
۷. ثریا: تخلص چند تن از شاعران است: ثریای شیرازی، ثریای طهرانی، ثریای قاجار (فرهنگ سخنوران).
۸. قاسم: تخلص چند تن از شاعران است: قاسم شیرازی، قاسم بخارایی، قاسم تبریزی، قاسم هروی و... (فرهنگ سخنوران).
۹. رشید: تخلص چند تن از شاعران است: رشیدای تبریزی، رشیدای قزوینی (فرهنگ سخنوران).
۱۰. بيدل: تخلص چند تن از شاعران است: بيدل شیرازی، بيدل دهلوی، بيدل هروی، بيدل کرمانشاهی، بيدل لاهوری و... (فرهنگ سخنوران).
۱۱. قدسى: تخلص چند تن از شاعران است: قدسى شیرازی، قدسى هروی، قدسى مشهدی و... (فرهنگ سخنوران).
۱۲. شهاب: تخلص چند تن از شاعران است: شهاب معمايي، شهاب اصفهانی، شهاب ارسنجانى، شهاب بخارایی و... (فرهنگ سخنوران).
۱۳. جوهرى: تخلص چند تن از شاعران است: جوهرى هروى، جوهرى سمرقندى، جوهرى جرجانى و... (فرهنگ سخنوران).
۱۴. مقبل: تخلص چند تن از شاعران است: ملا مقبل مخدوم، مقبل کرمانی، مقبل اصفهانی (فرهنگ سخنوران).

فرخ<sup>۲</sup> و مشتاق<sup>۳</sup> و سرخوش<sup>۴</sup>، صالحی<sup>۵</sup>، بومانعلی<sup>۶</sup> دانش<sup>۷</sup> و سرباز<sup>۸</sup> و عرفی، هر دو نعیمای<sup>۹</sup> منتظر  
 محسن<sup>۱۰</sup> و مجنون<sup>۱۱</sup> و طالب، جودی<sup>۱۲</sup> و فارغ<sup>۱۳</sup>، فصیح<sup>۱۴</sup> شاعران دیگر از اعلا و ادنی منتظر  
 از عرب: سید اسماعیل<sup>۱۵</sup> و فرزدق<sup>۱۶</sup> با کمیت<sup>۱۷</sup> جعفر و بن صیف<sup>۱۸</sup> و دعبل<sup>۱۹</sup>، نطق گویا منتظر  
 قصد اسباب است عشاق مجازی کآورم الطرق منظور ایشان هم نه بیجا منتظر

۱. صباحی: تخلص چند تن از شاعران است: صباحی هروی، صباحی کاشانی (فرهنگ سخنوران).
۲. رفیعا: تخلص چند تن از شاعران است: رفیعی اصفهانی، رفیعی نایینی (فرهنگ سخنوران).
۳. فرخ: تخلص چند تن از شاعران است: فرخ تهرانی، فرخ زند، فرخ تبریزی، فرخ قاجار و... (فرهنگ سخنوران).
۴. مشتاق: تخلص چند تن از شاعران است: مشتاق اصفهانی، مشتاق شیرازی، تویسرکانی و... (فرهنگ سخنوران).
۵. سرخوش: تخلص چند تن از شاعران است: سرخوش شیرازی، سرخوش لاهوری، سرخوش هروی و... (فرهنگ سخنوران).
۶. صالحی: تخلص چند تن از شاعران است: صالحی هروی، صالحی مشهدی، صالحی خراسانی (فرهنگ سخنوران).
۷. بومانعلی: بمانعلی راجی کرمانی، صاحب حمله حیدری (فرهنگ سخنوران).
۸. دانش: تخلص چند تن از شاعران است: دانش شیرازی، دانش تبریزی، دانش اصفهانی و... (فرهنگ سخنوران).
۹. سرباز: سرباز بروجردی (فرهنگ سخنوران).
۱۰. نعیمای: تخلص چند تن از شاعران است: نعیمای شیرازی، نعیمای تبریزی، نعیمای قزوینی و... (فرهنگ سخنوران).
۱۱. محسن: تخلص چند تن از شاعران است: محسن شیرازی، محسن تتوی، محسن بلغرامی و... (فرهنگ سخنوران).
۱۲. مجنون: تخلص چند تن از شاعران است: مجنون شیرازی، مجنون تهرانی، مجنون هروی و... (فرهنگ سخنوران).
۱۳. جودی: عبدالجواد جودی خراسانی
۱۴. فارغ: تخلص چند تن از شاعران است: فارغ تبریزی، فارغ اصفهانی، فارغ قمی و... (فرهنگ سخنوران).
۱۵. فصیح: تخلص چند تن از شاعران است: فصیح تبریزی، فصیح یزدی، فصیح لاهوری و... (فرهنگ سخنوران).
۱۶. سید اسماعیل: سید اسماعیل بن محمد حمیری از شاعران بزرگ عرب است (دایره المعارف تشیع).
۱۷. فرزدق: از بزرگترین شاعران عرب است.
۱۸. کمیت: کمیت اسدی از شاعران امام زین العابدین (ع) و امام محمد باقر (ع) (ادبیات و تعهد در اسلام، ص ۶).
۱۹. هیچ نشانی از این شاعر در کتب ادبی و تاریخی یافت نشد.
۲۰. دعبل: دعبل بن علی خزاعی از شاعران امام رضا (ع) (ادبیات و تعهد در اسلام).

لیلی و مجنون و عذرا، وامق و ناز و نیاز  
 ویسه و رامین و خرّم همچو زیبا همسرش  
 ورقه و گلشاه و بهرام و گلندام و ایاز  
 از رسولان: آدم و نوح و خلیل و سام و شیث  
 حضرت جرجیس و اسحاق و سلیمان و عزیر  
 هود و یوشع، لوط و اسماعیل و ذوالکفل<sup>۲</sup> و شعیب  
 اشموئیل<sup>۳</sup> و ارمیا، حیقوق<sup>۴</sup> و خالد<sup>۵</sup>، دانیال  
 در زمین باشند اندر بحر و بر، الیاس و خضر  
 از ملک و زحور: اسرافیل و فطرس، جبرئیل  
 بر ملا دارد عزازیل لعین هم انتظار  
 از صحابه: بوذر و سلمان و مقداد و حبیب  
 مسلم و سعد و سعید و جابر و مصعب، اویس  
 ناصرالدین شاه غازی، پادشاه اهل دین  
 از اماکن: کاظمین، کعبه و طوس و بقیع

خسرو و شیرین، عنینه<sup>۱</sup>، صید ریّا<sup>۱</sup> منتظر  
 شبلی و آن نوجوان و دخت ترسا منتظر  
 شاه محمود و دگر عشاق شیدا منتظر  
 یونس و ایوب و زکریا و یحیی منتظر  
 یوسف و داود با یعقوب و موسی منتظر  
 حنظله<sup>۲</sup>، حزقیل<sup>۳</sup> و ذوالقرنین و شعیا<sup>۴</sup> منتظر  
 مرسل و نامرسل اندر عرش اعلا منتظر  
 زنده اندر چرخ، ادریس و مسیحا منتظر  
 قابض ارواح و میکائیل و لعیا<sup>۱۰</sup> منتظر  
 هم به چه هاروت و ماروت اند اخفا منتظر  
 مالک عمار و میثم خون به دلها منتظر  
 با ابودرد ایستاده جمله برپا منتظر  
 با مطیعانش به کف بگرفته جانها منتظر  
 کربلا، کوفه، مدینه، طور سینا منتظر

۱. احتمالا عنیزه از عرایس عرب باشد: عنیزه برفت از تو و کرد منزل / به مقراط و سقط اللوی و عقیقا (منوچهری)، فرهنگنامه ادبی فارسی، ج ۲، ص ۹۵۱.
۲. معنای این ترکیب به درستی مشخص نشد. احتمالا ریا، مونث ریان به معنای زن سیراب باشد (لغت نامه دهخدا).
۳. ذوالکفل: از پیامبران بنی اسرائیل از ذریه حضرت ابراهیم (لغت نامه دهخدا).
۴. حنظله: از نسل قحطان، پیغمبری است که به دعوت قوم رس مبعوث گردید. (لغت نامه دهخدا).
۵. حزقیل: از پیامبران بنی اسرائیل (لغت نامه دهخدا).
۶. شعیا: از پیامبران بنی اسرائیل (لغت نامه دهخدا).
۷. اشموئیل: از پیامبران بنی اسرائیل که طالوت را به سلطنت بنی اسرائیل برگزید (لغت نامه دهخدا).
۸. حیقوق: از پیامبران بنی اسرائیل و نگهبان معبد سلیمان در اورشلیم (پیامبران سرزمین ما).
۹. خالد: خالد بن سنان از پیامبران که شریعت عیسی را تبلیغ می‌کرد (بحار الانوار، ج ۱۳، ص ۴۰۴).
۱۰. لعیا: مهتر حوریان بهشت است (لغتنامه دهخدا).

خشکی دریاچه ساوه، سماوه رود او  
 در مدینه مصطفی هر لحظه دارد انتظار  
 سید سجّاد با عمّش حسن اندر بقیع  
 عسکری همچون نقی باشد به سرّمن رأی  
 هر دو تن در کاظمین موسی بن جعفر با تقی  
 از زنان: خیرالنساء، مریم، خدیجه، آمنه  
 هاجر و ام‌البنین و ساره، سلما، راحمه<sup>۱</sup>  
 خواهر حمزه صفیه، دخت بوذر خون‌جگر  
 زوج شمر و زوج خولی خانمان آواره‌ها  
 ام‌لیلا، فاطمه، نجمه، سکینه با رباب  
 گوهری این جملگی در انتظار کیستند  
 گویا از آنچه روح‌القدس القایت نمود  
 نور جان مصطفی، لبّ دل خیرالنساء  
 آفتاب روز موعود، آسمان اقتدار  
 تا کند روی زمین را جمله پر از عدل و داد  
 تا که خالی سازد از فسق و فجور و شیطنت  
 تا ز نو نظمی دهد در کار دنیا لب‌گزان  
 تا برندش جای هیمه از برای سوختن  
 تا خیال فاسد اندر دل نیارد هیچکس  
 تا بگیرد داد مظلومان همی از ظالمان  
 تا نوازد دوستان و تا گدازد دشمنان  
 تا که دجال لعین را برکشد بر روی دار  
 تا معلق سازد از بهر سیاست هر سه را

زمزم و بیت‌المقدس، طاق کسری منتظر  
 در نجف در چشم آدم نور یکتا منتظر  
 باقر ابراهیم و جعفر چشم زهرا منتظر  
 در زمین نینوا، سلطان بطحا منتظر  
 پادشاه دین رضا در طوس تنها منتظر  
 ام‌سلمه، فاطمه، معصومه، حوا منتظر  
 با حلیمه، نرجس از بهر تماشای منتظر  
 مادر زار وهب، فضّه، صفورا<sup>۲</sup> منتظر  
 زوج فرعون، زوج حارث ناشکیبا منتظر  
 شهربانو، زینب و کلثوم و صفرا منتظر  
 کاین چنین اسباب را کردی مهیا منتظر  
 از برای صاحب‌الامرند این‌ها منتظر  
 آن که باشد بهر او صفرا و کبرا منتظر  
 آن که خورشید فلک زو شد هویدا منتظر  
 دادخواهان‌اند از احیا و موتا منتظر  
 عالم از بهرش بود چون تشنه بر ما منتظر  
 صد چو جمشید و فریدون‌اند و دارا منتظر  
 بهر صرف مطبخ او نخل طوبی منتظر  
 جمله اعضا و جوارح هست گویا منتظر  
 ذوالفقار و دلدل اندر روز هیجا منتظر  
 گنج‌های پادشاهان زیر غبرا منتظر  
 تابعان اوست اندر وای و ویلا منتظر  
 خولی و شمر و سنان و نخل خرما منتظر

۱. راحمه: از زنان حضرت یعقوب.

۲. صفورا: دختر حضرت شعیب و همسر حضرت موسی (لغت نامه دهخدا).



تا که از خاک قدومش سرمه چشمان کنند  
 چون وجودش منشاء ایجاد هر دو عالم است  
 آنچه هست از یاوران شاه بی لشکر حسین  
 اکبر و عباس و قاسم، شیرخواره اصغرش  
 هانی و نصرانی و عبدالوهاب و پیر شام  
 زعفر جنی<sup>۱</sup> ز غم، وادی به وادی اشک ریز  
 هر یک از اولاد پیمغمبر که ناحق کشته شد  
 خیمگاه و قتلگاه و حجله گاه و تل فرات  
 سر جدا از تن، تن از سر، مسلم و طفلان او  
 تا ملال مستمع ناید ز خواندن مختصر  
 از تظلم روز و شب اندر هری بهر ظهور  
 تا که اسم صالح و طالح بود در روزگار  
 تابعانت زین بهشت اندر جنان جاودان  
 تا بخوانم در ظهورش چون غلامان در حضور

بر سر راهش نشسته کور و بینا منتظر  
 زین سبب بهرش بود دنیا و عقبی منتظر  
 در زمین کربلا صد پاره اعضا منتظر  
 عون و عبدالله و جعفر چهره همرا منتظر  
 جاثلیق و دیگر از بگذشته جانها منتظر  
 همچو منصور ملک مأوا به مأوا منتظر  
 نعشهای غرقه در خون در لحدها منتظر  
 کاندرا آنجا محشری شد ز آل طاها منتظر  
 آن به غربت کشتگان دست اعدا منتظر  
 از ثریا تا ثری هست آنچه اشیا منتظر  
 گوهری شاهها بود امروز و فردا منتظر  
 تا که این در مرتد، آن در فوز عظمی منتظر  
 طاغیان زین دوزخ اندر نار حرقا منتظر  
 این قصیده جامع الاشیاء مسمی منتظر



۱. زعفر جنی: پادشاه مسلمان اجنه که گویند در روز عاشورا به مدد حسین بن علی (ع) آمد (لغت نامه دهخدا).

### نمایه‌ها

#### طبقات مختلف مردم (عوام)

شاه	سید	دردمند	حاکم
کاتب	فقیر	عبد	عام
محکوم	محتاج	گدا	کاسب
		مولا	مستمند

#### طبقات اهل علم (خواص)

دانا	برهمن	اهل قلم	اهل تولا و تبرا
عارف	عابد	سمعی	زاهد
کامل	فقیه	فاضل	عالم
مکتوبی	معروف	مجتهد	لفظی
			نکته‌دان

#### کشورها و شهرها

بدخشان	بخارا	اصفهان	استرآباد
تبریز	تبت	بلخ	بصره
خوی	حمص	حلب	چین
زابل	ری	روم	رشت
صنعا	شیراز	شام	سومنات
کابل	قندهار	قاینات	طبس
ماچین	کشمیر	کرمان	کاشان
هند	هرات	نیمروز	مصر
			یزد

### گلها

زنبق	رعنا	خیری	بنفشه
سوسن	سوری	سنبل	زیبا
گلاب	عباسی	شقایق	شب بو
نسرین	نسترن	نرگس	لاله
			یاسمن

### بوهای خوش

عود	عنبر	عطر	عبیر
			مشک

### میوهها

تین	ترنج	تاک	به
نار	عنب	سیب	رطب
			نارنج

### معادن

عقیق	سیم	زمرد	زر
لعل	لاجورد	گوهر	فیروزه
یاقوت	مرجان	الماس	لؤلؤ

### مركبها

ررف	ذوالجناح	دلدل	براق
	يعفور	ناقه	عقاب

### پرنندگان

جغد	پرستوك	بط	باز
سلوا	سار	دراج	چرخ

سیره	سیمرغ	شاهین	طوطی
عقاب	عندلیب	عنقا	غاز
غراب	فاخته	کرکس	کلنگ
گنجشک	ماغ	مینا	وطواط
هدهد	هما		

### حیوانات

افعی	ببر	پلنگ	روباه
شیر	کرگدن	گرگ	مار
مور			

### مذاهب

ارمنی	بابی	ترسا	دهری
زندیق	سنی	شیخی	شیعه
صوفی	غالی	گبری	مجوس
نصارا	نصیری	وهابی	یهود

### بت‌ها

بعل	عزی	لات	منات
ود	یعوق		

### شاعران فارسی‌زبان

ابن حسام	انوری	بومانعلی	بیدل
ثریا	جامی	جودی	جوهری
حافظ	خاقانی	خسرو	خواجو
دانش	رشیدا	رفیعا	سرباز
سرخوش	سعدی	سعیدا	سلمان
سنائی	سوزنی	شهاب	صالحی
صبحاحی	طالب	ظہیر	عبید

عرفی	عطار	فارغ	فرخ
فردوسی	فصیح	فیضی	قآنی
قاسم	قدسی	مجنون	محتشم
محسن	مشتاق	مقبل	ناظم
نظامی	نعیما	وصال	هاتف

شاعران عرب

بن صیف	جعفر	دعبل	سید اسماعیل
فرزدق	کمیت		

عشاق عرب و عجم

ایاز	بہرام	خرم	خسرو
دخت ترسا	رامین	زیبا	شبلی
شیرین	عذرا	گلشاه	گلندام
لیلی	مجنون	محمود	ناز
نیاز	وامق	ورقہ	ویسہ

پیامبران

آدم	ادریس	ارمیا	اسحاق
اسماعیل	اشموئیل	الیاس	ایوب
جرجیس	حزقیل	حنظله	خالد
خضر	خلیل	دانیال	ذوالقرنین
ذوالکفل	زکریا	سام	سلیمان
شعبا	شعیب	شیث	عزیر
لوط	موسی	نوح	ہود
یحیی	یعقوب	یوسف	یوشع
یونس			

فرشتگان

فطرس	عزرایل	جبرئیل میکائیل	اسرافیل لعیا
------	--------	-------------------	-----------------

صحابہ

جابر	اویس	ابوذر	ابودردا
سلمان	سعید	سعد	حبیب
مصعب	مسلم	مالک میثم	عمار مقداد

اماکن مقدس

کاظمین مدینہ	طوس کوفہ	طور سینا کعبہ نینوا	بقیع کربلا نجف
-----------------	-------------	---------------------------	----------------------

زنان برگزیدہ

ام لیلیا	ام سلمہ	ام البنین	آمنہ
خواہر حمزہ	خدیجہ	حوا	حلیمہ
سارہ	ریاب	راحمہ	دخت ابوذر
صفرا	شہربانو	سلما	سکینہ
کلثوم	فضہ	فاطمہ	صفورا
نجمہ	معصومہ	مریم ہاجر	مادر وہب نرجس

اصحاب امام حسین (ع)

جاسلیق	پیر شام	اکبر	اصغر
عبدالوہاب	عبدالله	عباس	جعفر
نصرانی	مسلم	قاسم	عون ہانی

پادشاهان

ناصرالدین شاه	فریدون	دارا	جمشید
ماه‌ها			
جوزا	جدی	ثور	اسد
سرطان	دلو	حوت	حمل
میزان	قوس	عقرب	سنبله



منابع

۱. ادبیات و تعهد در اسلام، محمد رضا حکیمی، قم، دلیل ما، ۱۳۸۳.
۲. پیامبران سرزمین ما، عباس صالح مدرسه‌ای، قم، در راه حق، ۱۳۸۰.
۳. دایرة المعارف تشیع، زیر نظر احمد صدر حاج سید جوادی، تهران، نشر شهید سعید محبی، ۱۳۸۶.
۴. فرهنگ سخنوران، ع. خیامپور، تبریز، چاپخانه شرکت سهامی کتاب آذربایجان، ۱۳۴۰.
۵. فرهنگنامه ادبی فارسی، حسن انوشه، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱.
۶. لغت نامه دهخدا، علی اکبر دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۸۰.



بنیاد قم پژوهی منتشر کرده است:

بنیاد قم پژوهی ۶۱

# تختہ الفاطمین

فی ذکر احوال قم و القمیین

حسین بن محمد حسینی (مفسر)

(۱۳۰۵-۱۳۶۷ق)

جلد چہارم

تحقیق

محمد حسین دایمی

با اشراف

سید محمود مرعشی نجفی